

Nyt fra Sprognævnet

1989/4 · december

Who's afraid ...?

Af Else Bojsen

Emnet for de nordiske sprognævns årsmøde 1988 var påvirkningen fra engelsk og amerikansk på de nordiske sprog. Det er let at konstatere at en sådan påvirkning har fundet sted, især i årene efter 2. verdenskrig. Det er simpelthen et generelt led i sprogudviklingen, ikke blot i Norden, men også i de øvrige europæiske lande – hvis det da ikke ligefer er et globalt fænomen.

Der er for så vidt ikke noget nyt i det; sprogforskerne har allerede længe interesseret sig for hvordan påvirkningen fra engelsk giver sig udslag. Det nye ligger i at nogle af dem, med tilknytning til

sprognævnene, er begyndt at *protestere* mod denne side af sprogudviklingen. De ser en fare for nationalsprogets fortsatte eksistens. De er bange for at den store stygge amerikanske ulv skal æde deres modersmål hvis der ikke bliver sagt stop nu. Men at de nordiske sprognævn forholder sig meget forskelligt til spørgsmålet fremgår tydeligt af mødeindlæggene, som nu er trykt i Sprog i Norden 1989.

Hvem er bange – og hvorfor?

Danskerne og til en vis grad svenskerne er ikke bange – endnu da, finnerne egentlig heller ikke, men islændingene, færingerne og nordmændene er nu så bekymrede at de ruster sig til kamp. Hvorfor nu denne forskel i synet på den sproglige påvirkning fra engelsk? Det er der mange forklaringer på. Nogle få

af dem skal jeg forsøge at give i det følgende.

En af forklaringerne kunne være at islandsk, færøsk og norsk har en tendens til at optage engelske ord og udtryk i et langt større omfang end dansk, svensk og finsk. Men det er der ingen grund til at tro. Tværtimod har undersøgelser af nye ord i sprogene vist at det stort set er de samme engelske ord der lånes, og oven i købet på stort set samme måde: de fleste som oversættelseslån (som fx *bakke op*, *topmøde*), de færreste som direkte lån (som fx *lighter*, *tape*).

En anden forklaring kunne søges i »folkeånden« i de forskellige nationer, med de »slappe« danskere i den ene ende af skalaen og de »kjekke« nordmænd i den anden. Men her er vi ude på fordommenes overdrev, og hvis der er en kerne af sandhed i fordomme må den også forklares; man bliver jo ikke »slap« eller »kjekk« uden grund, i hvert fald ikke sprogpolitisk.

Næh, den væsentligste forklaring må søges i de forskellige landes sproglige baggrund og sprogpolitiske tradition.

Politik og sprog

I Danmark har det officielle sprog været dansk i århundreder, ligesom svensk har været officielt sprog i Sverige. Men i Norge og på Færøerne har det officielle sprog i næsten lige så lang tid været dansk, i Finland svensk. De hjemlige sprog eksisterede, men var netop *hjemlige*: til brug i hjemmet. Disse sprogtilstande var naturligvis betingede af de politiske forhold med dansk hhv. svensk overherredømme. Det svarer til

at dansk skulle blive hjemmesprog i et forenet Europa hvor man valgte et af de »store« sprog som fælles officielt sprog, i lovgivningen, skolen, teatret, aviserne, fjernsynet, kirken – ja, ikke sandt, det løber én koldt ned ad ryggen ved tanken. Men det er netop det der for relativt kort tid siden var virkelighed i Norge og på Færøerne. Kampen for at bevare det hjemlige sprog var – og er vel stadig for færingernes vedkommende – en del af kampen for national selvstændighed.

På vore breddegrader har vi i dag trods alt svært ved at forestille os en politisk situation som skulle umyndiggøre nationalsproget. Vi har vel en forestilling om at en tilsidesættelse af nationalsproget som officielt sprog kun ville kunne ske hvis vi selv ønskede det, og kun under iagttagelse af alle demokratiske principper.

Men vi kan jo ikke nægte at vi på en vis måde har givet os ind under et fremmed herredømme ved at være en del af vestmagterne. Vi har faktisk for længe siden valgt en vestlig identitet, som naturligt domineres af USA. Dette politiske valg har haft afgørende betydning for udviklingen af vores samfund og vores kultur. Og et helt tydeligt resultat er den unge generations fortrolige forhold til amerikansk sprog og kultur. Det er ikke sket ved et diktat fra en officiel politisk overmagt, det er sket ved en fælles folkelig interesse og iver for at være med i det vestlige fællesskab i en splittet verden.

De unge er født som vestlige verdensborgere. Det er ikke underligt hvis de er blevet lidt amerikanske i rygmarven. Det

er heller ikke underligt når de sprogligt bekymrede især frygter for at ungdommen savner evne og vilje til at bevare og videreføre nationalsproget intakt. Og specielt for de sprogfolk som har kæmpet for nationalsproget som symbol på politisk selvstændighed, må det være bittert nu at se bestræbelserne blive overhalet indenom af næste generations kulturelle tilhørsforhold.

Til kamp eller hvad?

I Danmark er der tradition for at henvise til den enorme indflydelse i middelalderen fra plattysk (det nordtyske sprog). Sammenlignet med hvor dybt plattysken greb ind i det danske sprog dengang, er den engelsk-amerikanske påvirkning dårlig nok en krusning på overfladen. Og det dér plattyske vi har gået og talt i århundreder, er jo hvad vi forstår ved rent dansk i dag. Det får os til at tro at det danske sprog er så stærkt at det nok skal kunne klare en tur gennem den amerikanske vridemaskine. I Danmark er der desuden tradition for at være skeptisk over for næsten enhver form for sprogstyring. På det sproglige område stikker der lidt af en anarkist i de fleste danskere. I Danmark har vi praktisk talt ingen levende tradition for at kæmpe for nationalsprogets eksistens. Vi aner ikke hvad det vil sige. Derfor ville vi heller ikke ane hvordan vi skulle bære os ad med at bekæmpe den engelsk-amerikanske påvirkning hvis dét skulle gå hen og blive et sprogpolitisk krav. Om 500 år vil vi såmænd nok kalde det sprog vi taler til den tid for dansk, om det så også består af plattysk og amerikansk fordelt fifty-fifty.

I Norge, derimod, er der en i høj grad levende tradition for at dyrke det hjemlige sprog, vendt mod dansk og også mod tysk. Den sproglige årvågenhed over for fremmed indflydelse er skarp, nordmændene ved hvad de taler om når de opfatter presset fra amerikansk som en trussel. I Norge har man desuden positive erfaringer med sprogstyring, det norske beredskab er i topform. Det er baggrunden for at nordmændene allerede er i fuld gang med »kampen mot anglonorsk«.

Og så er det at nogen kunne få den tanke at danskerne er ligesom de tåbelige grise der ubekymrede danser rundt og synger »Hvem er bange for den stygge ulv, stygge ulv, stygge ulv?«, mens nordmændene er ligesom den fornuftige gris der bygger sit hus af sten, solidt og uomrusteligt. Kan danskerne ikke få øje på ulven, eller er ulven ikke en rigtig ulv, men bare en hyggelig, børnevenlig hund?

Else Bojsen (f. 1942) er amanuensis i Dansk Sprognævn.

Sprogbrug og misbrug – og andre kønsskifter

Af Henrik Galberg Jacobsen

Ordet *sprogbrug* er svært at komme udenom når man skal tale og skrive om sprog – og om sprogbrug. Det er derfor ikke så underligt at det tit bliver brugt her i Nyt fra Sprognævnet, fx i forbindelser som

den traditionelle sprogbrug
denne sprogbrug
almindelig nutidig sprogbrug
ens egen sprogbrug
en sprogbrug
sin sprogbrug
sprogbruget i de følgende eksempler.

For de fleste af os der skriver her i bladet, er den slags forbindelser ganske naturlige og har hidtil været helt uproblematisk. Og sådan har det utvivlsomt også været for mange af vores læsere. Men der er også nogle som har undret sig over vores måde at behandle ordet *sprogbrug* på. De synes hellere vi skulle skrive:

det traditionelle sprogbrug
dette sprogbrug
almindeligt nutidigt sprogbrug
ens eget sprogbrug
et sprogbrug
sit sprogbrug
sprogbruget i de følgende eksempler.

Sprogbrug har åbenbart problemer med sit køn. Hedder det *en sprogbrug* – *sprogbruget*, eller hedder det *et sprogbrug* – *sprogbruget*? Eller sagt lidt mere grammatisk: Er *sprogbrug* fælleskøn (*en sprogbrug*) eller intetkøn (*et sprogbrug*)?

Ligestilling mellem kønnene

Et ords køn kan man få besked om i Retskrivningsordbogen. Slår man op i den seneste udgave fra 1986, får man det svar at *sprogbrug* både kan være fælleskøn og intetkøn – at det altså er lige korrekt at tale om *en sprogbrug* og *et sprogbrug*.

Denne ligestilling er dog af ret ny dato. Går man blot ca. 50 år tilbage, var det stadig *en sprogbrug* der var det almindelige, mens *et sprogbrug* nok kunne forekomme, men kun var lidet brugt (Ordbog over det Danske Sprog, bind 21, 1943).

Siden da er det imidlertid blevet mere og mere almindeligt at tale om *et sprogbrug*. I 1975, da Dansk Sprognævn udtalte sig om hvad der var bedst, var udviklingen nået så langt at vi ganske vist anbefalede den hævdvundne mulighed, *en sprogbrug*, men samtidig slog fast at *et sprogbrug* ikke var nogen fejl (Dansk Sprognævns Årsberetning 1974/75, s. 15). Og da vi en halv snes år senere skulle udsende den nye Retskrivningsordbog, syntes vi altså at tiden var inde til helt at ligestille de to køn.

Men der er ikke meget der tyder på at udviklingen er slut, og at Retskrivningsordbogens ligestilling af kønnene skulle være det sidste ord i den sag. Blandt sprogfolk og grammatikere er *en sprog-*

brug og *sprogbrugen* ganske vist stadig eneherskende, men uden for vores kreds ser det ud til at *et sprogbrug* og *sprogbruget* vinder stadig stærkere frem. Måske vil vi om nogle år have den situation at det helt dominerende er *et sprogbrug*, mens *en sprogbrug* kun har overlevet i sprogfolkene fagsprog – på samme måde som det i dag kun er cirkusfolk der siger *en cirkus*, mens alle vi andre siger *et cirkus*.

Til den tid må vi sprogfolk så overveje om vi ikke skal gøre kønsskiftet med, i hvert fald når vi skriver til andre end hinanden. Det ville svare til det som mange af os allerede har gjort med flertalsformen af ordet *lyd*. Tidligere skelnede sprogfolk på den måde at de brugte den almindelige flertalsform *lyde* når de talte om fx skrig og skrål, trafikstøj, fuglesang og musik. Derimod brugte de formen *lyd* som flertalsform når de talte om lydene i sproget, fx i en sammenhæng som »Vokalerne i og y er begge snævre fortunge*lyd*«. De fleste har dog nu opgivet denne skelnen og bruger den almindelige flertalsform *lyde*, uanset hvad slags lyde det drejer sig om.

Misbrug

Nu er *sprogbrug* jo ikke det eneste ord der ender på *-brug*. Og heller ikke det eneste der har problemer med kønnet. Lignende problemer er der ved ord som *misbrug* og *genbrug*, der ligesom *sprogbrug* har valgfrihed mellem intetkøn og fælleskøn efter Retskrivningsordbogen.

Ordet *misbrug* har været med i de fleste danske retskrivningsordbøger siden 1872, og dér altid med sidestilling

af fælleskøn og intetkøn. Ordet er ligeledes med i Ordbog over det Danske Sprog (bind 14, 1933), der oplyser at det primært er fælleskøn, men at det »nu« – altså i 1933 – også kan være intetkøn. I Dansk Sprognævns samling af citater fra aviser og bøger mv. er der mange citater der viser ordet *misbrugs* køn, og heraf særlig mange der viser at *misbrug* er opfattet som et intetkønsord.

Sprognævnets materiale er vanskeligt at slutte sikkert fra på dette punkt, men man går næppe for vidt hvis man ser det som et udtryk for at brugen af intetkøn i hvert fald ikke er på tilbagesog. Materialet indeholder eksempler som *et groft misbrug, dette misbrug, et misbrug, misbruget*.

Ved sammensatte ord som *stofmisbrug* og *narkotikamisbrug* er billedet klarere. Her er intetkøn efter Sprognævnets samlinger at dømme enerådende. (Kan man overhovedet tale om »den voksende stofmisbrug«? – Jeg kan ikke). Og når det usammensatte ord *misbrug* bruges specielt om misbrug af stoffer, narkotika, medicin og spiritus, ser det tilsvarende ud til at det er almindeligst at behandle det som intetkøn.

Genbrug

Det yngre ord *genbrug* kan i dansk kun føres ca. 30 år tilbage, og kom først rigtig i brug i begyndelsen af 1970'erne. Ordet er altså for ungt til at det har kunnet komme med i Ordbog over det Danske Sprog, hvis sidste bind kom i 1956. Men i Dansk Sprognævns ordsamling er der mange eksempler på det. (Nogle af dem kan ses i Pia Riber Petersen: Nye ord i dansk 1955–75, 1984).

I de allerfleste tilfælde fremgår det ikke af eksemplerne i Sprognævnets samling hvad køn *genbrug* har. Som regel står ordet nemlig i såkaldt nøgen form uden kendeord eller endelse, fx »*Genbrug* er sagen i dag«, »Lovgivningen . . . skal fremme *genbrug* af alverdens ting og sager«.

Der er dog også citater der viser ordets køn, og af dem er der en pæn overvægt til fordel for intetkøn. Man kan her bemærke at der i Sprognævnets samling ikke er eksempler på forbindelser som »en *genbrug*« eller »et *genbrug*«, men at kønnet kun kommer til syne gennem endelsen i former som *genbrugen*, *genbruget*, *genbrugets*.

Til bage- og bordbrug

Sprogbrug, *misbrug* og *genbrug* hører til blandt de almindeligste af de ord der ender på *-brug*. Men derudover findes der masser af ord med *brug* som sidsteled. Foruden de allerede nævnte er der i Dansk Sprognævns samling ca. 60, hvoraf de allerfleste dog forekommer i citater der ikke viser noget om ordets køn. En stor del af ordene på *-brug* indgår således i mere eller mindre faste forbindelser som fx

margarine til bage- og bordbrug
kontaktlinser til døgnbrug
bleer til engangsbrug
fritidshuse til helårsbrug
buksedragt til udebrug, selskabsbrug
og sport.

Men i nogle tilfælde lader kønnet sig bestemme, og også her ser det ud til at intetkøn står stærkt. Det gælder især –

hvad der ikke er særlig overraskende – for »misbrugsord« som fx *hashbrug*, *narkotikabrug* og *stofbrug*. Blandt de ord der forekommer som fælleskøn træffer man – hvad der heller ikke er særlig overraskende – *ordbrug* og *skriftbrug*, dvs. ord der ligesom *sprogbrug* hører hjemme i sprogfolkenes fagsprog.

Forbrug og landbrug

Der er sandsynligvis flere grunde til at mange af de ord der ender på *-brug* (i betydningen 'anvendelse') har bevæget sig mere og mere væk fra fælleskøn og i retning af intetkøn.

Den vigtigste er nok at ordene på *-brug* hører til den gruppe afledninger der kaldes roddannelser, idet disse afledninger normalt er intetkøn. En roddannelse er et navneord der er dannet ud fra det tilsvarende udsagnsord uden at der er tilføjet nogen afledningsendelse, fx *et klemt* (til *at klemte*), *et løb* (til *at løbe*), *et stop* (til *at stoppe*).

En anden vigtig grund kan være afsmitning fra andre ord med *brug* som kun kan være intetkøn. Og særlig nærliggende er nok ordet *forbrug*, som jo især *misbrug* har en vis betydningsmæssig lighed med. Det kan i dag kun være intetkøn, *et forbrug* – *forbruget*, og sådan har det efter de officielle retskrivningsordbøger været i mere end 100 år. Men også *forbrug* har en fortid som tvekønnet. Allerede i 1923 kunne Ordbog over det Danske Sprog dog oplyse at fælleskøn af *forbrug* nu var lidet brugt i rigssproget. *Forbrug* er altså egentlig ikke et mere »ægte« intetkønsord end fx *sprogbrug* og *misbrug*, det har blot

været lidt tidligere på den med sit køns-
skifte end de andre ord.

Man kan heller ikke udelukke en vis
afsmitning fra det usammensatte intet-
kønsord *brug* ('landbrug, værk') og fra
sammensatte intetkønsord som fx *ager-
brug, dambrug, familiebrug, kollektiv-
brug, landbrug og skovbrug*.

- Og brug

Kønsskiftetendenserne ved ordene på
-brug hænger naturligvis også sammen
med at der ved selve det usammensatte
ord *brug* er en vis usikkerhed og bevæ-
gelse.

Når *brug* betyder 'landbrug' eller
'værk', er der som nævnt ingen tvivl –
så hedder det altid *et brug – bruget*.

Men når *brug* betyder 'anvendelse', er
der problemer med det. Her har fælles-
køn, ligesom ved fx *sprogbrug* og *mis-
brug*, været det almindelige, men efter-
hånden er intetkøn trængt frem, først
og fremmest efter forholdsordet *til*, fx
til dette brug, til eget brug. I Retskriv-
ningsordbogen fra 1986 er der sket en
delvis ligestilling mellem kønnene, så-
ledes at det i dag er lige korrekt at skri-
ve fx

en sådan brug
et sådant brug

den rette brug
det rette brug

til denne brug
til dette brug

til egen brug
til eget brug

til intern brug
til internt brug

ved almindelig brug
ved almindeligt brug.

På et enkelt punkt er de gamle kønsrol-
ler dog fastholdt, nemlig i bestemt form
ental. Her kan det efter Retskrivnings-
ordbogen stadig kun hedde *brugen*
(altså ikke *bruget*). Og i Sprognæv-
nets ordsamling er der heller ikke no-
gen eksempler på formen *bruget* i be-
tydningen 'anvendelsen'. Men det vil
ikke være overraskende om den – når
man ser på intetkøns succes i øvrigt –
snart begynder at føre sig frem i den fak-
tiske sprogbrug. Hvis det sker, vil det
være endnu et alvorligt slag mod fæl-
leskøns gamle dominans ved »brugs-
ordene« og endnu et skridt henimod et
fuldstændigt kønsskifte.

Henrik Galberg Jacobsen (f. 1944) er
amanuensis i Dansk Sprognævn.

Holdet ligger nr. 1 i turneringen

Af Erik Hansen

Når man skal tage stilling til om et ord eller et udtryk er rigtigt, er noget af det vigtigste at undersøge om det er i overensstemmelse med de regler og mønstre der findes i sproget. Sproget er i sit væsen et indviklet regelværk, og i grammatikkerne kan man læse om disse regler. Hvad der følger grammatikkens regler, finder vi i de fleste tilfælde rigtigt, og det der falder uden for reglerne, virker næsten altid fremmed eller forkert.

Orangutænger??

Hvad hedder *orangutang* i flertal? *Orangutænger*? Det kunne man jo komme til ud fra mønsteret *tang - tænger*! Det ville imidlertid være en utilfredsstillende løsning, for den virker helt forkert. Det gælder nemlig at man skal gå efter levende og funktionsdygtige regler og mønstre, når man skal finde regler for ord eller udtryk man er i tvivl om. Der findes kun to ord der bøjes som *tang*; det andet er *stang - stænger*. Og af andre navneord der bøjes med omlyd af a til æ, er der kun *tand - tænder*, *and - ænder* og *nat - nætter*. Det er en meget lille gruppe, og der er for længst lukket for tilgang. Man siger at denne flertalsdannelse ikke er »produktiv«.

I tilfældet *orangutang* skal man se på hvordan fremmedord i det hele taget danner deres flertal, og her har vi klare

og produktive regler, så at sige uden undtagelser: Hvis et fremmedord får dansk endelse, bliver det *-(e)r* (*telefoner, chauffører, kvaliteter, stewardesser*), medmindre ordet ender på *-er*, for så er endelsen *-e* (*computere, teenagere, bulldozere*). Denne regel giver entydigt *orangutanger*, og det er da også hvad der står i Retskrivningsordbogen.

Gå mannequin og ligge soldat

For nogen tid siden fik Dansk Sprog­nævn spørgsmålet om det kunne være korrekt at skrive

Klubben ligger nr. 1 i turneringen.

Skulle det ikke være . . . *som nr. 1 i turneringen*? Det sidste er under alle om­stændigheder korrekt og kan ikke kriti­seres af nogen, for denne formulering er helt i overensstemmelse med et velkendt og produktivt mønster:

Han sidder som repræsentant for biblioteksvæsenet.

Hun står som garant for arbejdets kvalitet.

Han kører som chauffør for IBM.

De kommer her som medlemmer af foreningen.

Men nu er der også tilfælde hvor ud­tagsordene *gå, køre, ligge, sidde, stå* og måske flere andre stilstands- eller bevægelsesudsagnsord kan bruges hvor man ellers bruger *være*:

Hun går mannequin.

Han kører lægevagt.

. . . mens den gamle konge lå lig.

Hun har siddet enke i 10 år.
Du må stå vagt så længe.

Det er en meget gammel konstruktion i dansk, og allerede på oldnordisk kunne man *sidde konge*. Kigger man efter i ordbøger og grammatikker, finder man en del eksempler. Man kan *ligge soldat*, *løbe stafet*, *gå bud*, *sidde model*, *ride kurer* og flere andre ting.

Dette svarer jo nøje til problemsætningen *klubben ligger nr. 1 i turneringen*, og den skulle så kunne anerkendes som fuldt korrekt. Der må imidlertid være en grund til at man kan komme i tvivl om dens korrekthed, og den er ikke svær at finde. Det grammatiske mønster med *gå*, *ligge*, *sidde* osv. i betydningen 'være' er nemlig ikke rigtig produktivt. Man kan *gå mannequin* eller *landpost*, men man kan ikke *gå konduktør*; man kan *køre vagtlæge*, men ikke *køre repræsentant*; man kan *stå skildvagt*, men ikke *stå dørvogter*. Her er altså tale om faste vendinger, og de kan i reglen ikke bruges til at kopiere efter.

Men helt uproduktive er disse udtryk alligevel ikke. Udtrykket *køre lægevagt* eller *vagtlæge* er ret nyt, og i Sprognævnets samlinger finder man

Vi gik blokadevagt. (Information
29.4.1977)

Jeg måtte ikke komme med, så far-
mor sad pligtskyldigst babysitter for
mig lille knægt. (Politiken 18.1.1989)

Vordende dyrlæger skal gå føl.
(Politiken 3.5.1989)

Det må nødvendigvis være nye dannelser, og vi kan heraf se at det ikke kun er et stivnet grammatisk mønster vi har med at gøre. Man kunne kalde det halvproduktivt, og det ville ikke overraske mig hvis jeg en dag fandt udtryk som *min søn flyver testpilot i USA*, *jeg har engang ligget blindtarmspatient på sygehuset i Brevst*, *Jensen har siddet formand for bestyrelsen i 4 år*.

Det vil derfor være for strengt at betegne *klubben ligger nr. 1 i turneringen* som ukorrekt. Det er nok et nyt og derfor lidt overraskende udtryk, men det kan godt tænkes at det vil blive almindeligt. Og sandelig om man ikke i Sprognævnets samlinger finder

Danske værfter ligger nr. 5.
(Radioavisen 31.10.1988)

Inger Christensen lå nummer ét på 25
litteraturkritikeres kvalitetsliste. (Po-
litiken 14.11.1988).

Polen ligger nr. 2 i Europa [mht. for-
urening]. (Radioavisen 30.11.1988)

Erik Hansen (f. 1931) er professor i
moderne dansk sprog ved Københavns
Universitet, formand for Dansk Sprog-
nævn.

KLASSIKEREN

En del af spørgsmålene til Dansk Sprognævn er hvad man kan kalde »klassikere«. Det er sprogrigtighedsproblemer som man til stadighed diskuterer eller skændes om på arbejdspladser, i foreninger og blandt familiemedlemmer, og som Sprognævnet får stillet med jævne mellemrum.

Bakke tilbage

Er der virkelig noget der hedder *at bakke tilbage*? Skal det ikke i stedet hedde *køre baglæns* eller bare *bakke*? Det er spørgsmål vi ofte får stillet. Her kommer nu Sprognævnets mening om *bakke tilbage*.

Det som man kritiserer ved udtrykket *at bakke tilbage*, er at *tilbage* er overflødig fordi *at bakke* jo i forvejen betyder 'at køre tilbage'. Hvis man siger *bakke tilbage*, kunne man lige så godt sige »*køre tilbage tilbage*« – og det er jo en klar dobbeltkonfekt.

Denne kritik kan der være en vis rimelighed i når *bakke tilbage* bliver brugt i samme betydning som *køre baglæns* eller *bakke*. Og i hvert fald i den slags tilfælde gør man klogt i at søge at klare sig uden *tilbage*.

Men man må være klar over at man ikke altid kan stryge et *tilbage* uden at ens sprog samtidig bliver mindre mundret eller ligefrem unaturligt. Hvis fx en tankpasser siger til en chauffør der er

ved at bakke hen til en benzinstander: »Bak lidt længere *tilbage!*«, så kan *tilbage* dårligt undværes uden at sætningen bliver unaturlig og umundret. Meningsmæssigt er *tilbage* måske nok overflødig, men det kan man også sige om et ord som *ned* i fx »Han kurede *ned* ad rutsjebanen« (i hvad retning skulle han ellers *kure?*), og den sætning er der vist ingen der vil kritisere for at være en dobbeltkonfekt.

I øvrigt behøver *bakke tilbage* ikke at betyde det samme som *køre baglæns*. Ordet *tilbage* betyder jo ikke blot 'bagud' eller 'baglæns', men kan også betyde 'hen til et sted hvor man har været før' eller 'retur til udgangspunktet'. Hvis man fx har glemt sine briller og går *tilbage* efter dem, er der jo ikke tale om at man går baglæns hen efter brillerne. Og på samme måde kan man naturligvis forestille sig at en bilist halvt ude af sin garage opdager at den ene forlygte ikke virker, og at hun så *bakker tilbage* (altså helt ind i garagen igen) for at prøve at udbedre skaden. I den slags tilfælde er *tilbage* ikke spor overflødig, men nærmest uundværligt.

Der kan altså siges en del fornuftigt til forsvar for forbindelsen *bakke tilbage*. Men det ændrer ikke ved den kendsgerning at der er mange der ikke kan lide den, og det kan jo i sig selv være en grund til at være lidt tilbageholdende med at bruge den.

SPØRGSMÅL OG SVAR

Laser

Spørgsmål: Hvordan bør det ord *laser* udtales som vi har fx i *laserstråle* og *laserprinter*? Jeg har hørt det udtalt fuldkommen som i *laser* og *pjalter* og på en mere engelsk måde: »læjser«.

Svar: Begge udtaler er almindelige, den sidstnævnte er nok den man hører oftest. Vi kan anbefale begge muligheder.

Desuden forekommer der en udtale hvor ordet rimer på nutidsformen *maser* (altså med stød) og én hvor ordet i udtalen falder sammen med navneordet (*en læser*).

Ordet kommer fra engelsk og er dannet af de første bogstaver i *light amplification by stimulated emission of radiation* (lysforstærkning ved stimuleret udsendelse af stråling).

Den helt fordanskede udtale med lang *a*-lyd (uden stød) findes også i et par andre ord af denne type som vi har fra engelsk: *Nato* (af *North Atlantic Treaty Organization*, altså: den nordatlantiske traktatorganisation) og *radar* (af *radio detecting and ranging*, dvs. radioopdagelse og -bestemmelse).

Være god for et beløb

Spørgsmål: I oplysninger om kreditværdighed bruger vi ordforbindelsen *god for* med et eller andet beløb bag. Når det er en person det drejer sig om, er vi ikke i tvivl, for det hedder selvfølgelig *NN er*

god for (en kredit på) 100 000 kr. eller *NN anses god for* .. Men når grundledet er et intetkønsord, er vi meget i tvivl om vi skal skrive *god* eller *godt*, fx *selskabet er god for* .. eller *selskabet er godt for* .. Bør vi skrive *god* eller *godt* i sådanne tilfælde?

Svar: Det er rimeligt at vælge fælleskønsformen, fx *firmaet, selskabet er god for* .. ligesom når grundledet er et fælleskønsord, fx *Lis Olsen*. Grunden er at *god for* mere eller mindre bevidst føles som en så fast ordforbindelse at man kvier sig ved at gribe ind i denne helhed ved at sætte bøjningsendelse på et af de ord som danner helheden.

Vi kender det samme fra ordforbindelser som *klar over* og *opmærksom på*, hvor det er almindeligt at bruge fælleskønsform i stedet for intetkønsform, fx *selskabet var klar over forholdet, firmaet er opmærksom på at det forholder sig sådan*.

Hvis der skulle være brug for flertal kan man enten skrive *god* eller *gode*, fx *firmaerne er god* eller *gode for* ..

Klippotek

Spørgsmål: Da jeg var på besøg i Haderslev for nogle måneder siden, så jeg i centrum en dame- og herrefrisørsalon, hvor der stod KLIPPOTEK over indgangen. Dette ord havde jeg indtil da ikke hørt eller set. Under et ophold i Danmark opdager man som sydslesviger af og til nye ord og vendinger i det danske sprog. Det er jo en ganske naturlig udvikling, som vi også har hernede med det tyske sprog.

Svar: Ja, det er rigtigt at der hele tiden dukker nye ord op, både i tysk og i dansk. Ordet *klippotek* er dog ikke helt nyt i dansk: Sprognævnets ældste citat er fra 1974, hvor det også er brugt som betegnelse for en frisørsalon.

Der er i de sidste tyve år dukket en del nye ord op med efterleddet *-tek*, som betyder 'samling', fx *mediatek* (1966), *fonotek* (1959), *videotek* (1971). Førsteleddet angiver hvad samlingen består af, og ordene er alle dannet efter gamle ord som *bibliotek*, *glyptotek*, *kartotek*.

Efterleddet *-tek* er blevet produktivt og bruges ikke kun med fremmede førsteled, men også med hjemlige, fx *legetek*, *filmotek*, *helsetek*, *vinotek*, og det nævnte *klippotek*. Mange af disse nye ord er lidt upræcise; ordene betegner ikke kun samlinger af det som førsteleddet angiver, men også et sted hvor det som førsteleddet angiver, foregår, fx *legetek* og *klippotek*.

Selv om *-tek* er blevet produktivt også med hjemlige førsteled, har mange af ordene dog stadig et vist »smart« præg.

En ilder

Spørgsmål: Udtales *d'et* i dyrenavnet *ilder*?

Svar: Både udtalen uden *d* og udtalen med *d* ligger inden for rigssprogsnormen.

En række mindre ordbøger giver kun den første udtale, altså den som er enerådende i fx *ilde*, *alder*, *bulder*. Derimod nævner Ordbog over det Danske Sprog, bind 9, 1927, begge udtaler, men betegner udtalen med *d* som lidet brugt. En

stor dansk-svensk ordbog fra 1980 stiller de to udtaler lige.

Stavemåderne *iller* og *ilter* forekom endnu i begyndelsen af 1800-årene. Norsk har *ilder*, og *d'et* udtales. Svensk har *iller*. De to sprog har vistnok ordet fra dansk.

Ud(en)landsgæld?

Spørgsmål: For nylig er der i Thy stiftet en forening med navnet »Folkebevægelsen til Afskaffelse af Danmarks Udenlandsgæld«. Men har folkebevægelsen ret i at betegne det 300 milliarder store fænomen som *udenlandsgæld*? Hedder det ikke *udlandsgæld*? Hverken i Retsskrivningsordbogen eller Nudansk Ordbog kan man hente hjælp. Man skulle ellers mene at ud(en)landsgælden, med den størrelse den efterhånden antager, skulle være berettiget til optagelse.

Svar: Vi har kun fundet ordet i en enkelt dansk ordbog, nemlig i N. Chr. Sørensen: Dansk-fransk Ordbog, 6. udg., 1985 (Gyldendals Røde Ordbøger). Og dér er det kun anført i den korte form *udlandsgæld*. Denne form har vi også en del citater med i Sprognævnets samling af eksempler fra aviser mv., og det er den vi vil anbefale som den der er bedst i overensstemmelse med moderne dansk sprogbrug. Det passer også med at den umiddelbart naturlige omskrivning af ordet nok vil være »gæld til *udlandet*«, mens omskrivningen »gæld som skal betales *udenlands*« er mindre nærliggende.

Vi vil dog ikke helt udelukke den lange form *udenlandsgæld*, bl.a. af den grund at der findes andre ordpar hvor

både *udlands-* og *udenlands-* kan bruges uden at det ændrer ordets betydning.

Det gælder i hvert fald *udenlandsdanser/udlandsdanser* og *udenlandsrejse/udlandsrejse*. I Retskrivningsordbogen (1986) er de anført på en måde der viser at de efter ordbogens mening er helt sidestillede. Men i almindelig sprogbrug er der nok en tendens til at man foretrækker den ene af formerne frem for den anden.

For *ud(en)landsrejses* vedkommende ser det ud til at det – endnu – er den lange form der er den gængse. Men med *ud(en)landsdanser* er det omvendt. Her ser det ud til at det er den korte form, *udlandsdanser*, der er ved at blive den almindelige, mens *udenlandsdanser* lader til at være på tilbageslag.

Det skæve forhold med den lange form i *udenlandsrejse* og den korte i *udlandsdanser* hænger formentlig sammen med at *udenlandsrejse* er et gammelt ord i dansk, mens *udlandsdanser* er forholdsvis nyt. *Udenlandsrejse* er brugt allerede af Holberg, mens Ordbog over det Danske Sprog først kender *udlandsdanser* fra begyndelsen af 1940'erne.

Det passer ganske godt sammen med at Ordbog over det Danske Sprog så sent som i 1950 (i bind 25, sp. 508, l. 5-6) oplyste at *udenlands-* var det almindelige som førsteled i sammensætninger, mens Dansk Sprognævns samling af eksempler fra aviser mv. tydeligt viser at *udlands-* i de seneste årtier er blevet stadig mere dominerende. Eksempler på ord fra Sprognævnets samlinger med *udlands-* som førsteled er: *udlandshan-*

del, udlandsinformation, udlandskorrespondent, udlandslån, udlandspristal, udlandsrute, udlandstog.

Man kan i øvrigt bemærke at der til en del af ordene på *udlands-* svarer ensbetydende ord på *udenrigs-*, fx *udenrigshandel, udenrigskorrespondent, udenrigsrute*. I disse tilfælde kan man kun bruge en lang form – altså ikke »udenrigshandel« osv. – og det kan muligvis også være medvirkende til at man undertiden træffer på former med *udenlands-* hvor man ville vente *udlands-*.

Økonomisme, økonomist, økonomistisk

Spørgsmål: Jeg støder undertiden på *økonomisme, økonomist* og *økonomistisk*. Jeg har hørt noget om at det skulle være specielle marxistiske udtryk, men mener også at have set dem i andre sammenhænge. Hvad betyder ordene egentlig?

Svar: Gyldendals Fremmedordbog (10. udgave, 1987) oplyser at *økonomisme* har været brugt som betegnelse for en opportunistisk strømning i den russiske arbejderbevægelse omkring 1900 der ensidigt fremhævede de økonomiske faktorer i den revolutionære klassekamp. Derudover oplyser ordbogen at det i marxismen i almindelighed betegner en politik der lægger vægten på øjeblikkelige materielle fordele og på spontanitet på bekostning af revolutionen.

Dette svarer til forklaringerne i forskellige politiske håndbøger. I Bente Jesper: Det lille røde leksikon (1974) er den almene marxistiske brug af *økon-*

misme forklaret således i populariseret form: »Politik der lægger hovedvægt på økonomiske forbedringer i den faglige kamp, som snakker mere om fem øre ekstra i lønningsposen end om selve de produktionsforhold der er årsag til klassesdelingen«.

Adskillige citater fra aviser etc. de seneste årtier i nævnets samlinger viser imidlertid at ordene nu også bruges i andre sammenhænge end rent marxistiske (altså om forhold vedrørende klassekamp og lign.). De bruges jævnlig mere alment om dette at lægge vægt på økonomiske faktorer på bekostning af andre faktorer, i øvrigt uanset om den person der har en sådan opfattelse, er fagøkonom eller ej. I en kronik i Politiken 10.5.1988 hedder det således at »politikere i alle afskygninger i så udpræget grad tænker *økonomistisk*, dvs. ser på livet gennem økonomiske briller«. Og i samme blad 7.6.1989 hedder det at forfatteren Ebbe Kløvedal Reich i en artikel i tidsskriftet *Hug* »lancerer ordet 'økonomisme' om EF's væsen og mener, at EF som en ulv i fåreklæder har sneget sig ind i den danske folkeånd«.

Det er måske på vej til at blive et skældsord?

Herostratisk berømt

Spørgsmål: Når noget omtales som *herostratisk berømt*, er det da berømt for noget negativt eller for noget positivt? Jeg mener selv det første, men har flere gange set og hørt det brugt i sammenhænge hvor det øjensynlig er ment med positiv betydning.

Svar: Ordbog over det Danske Sprog (bind 7, 1925) oplyser at *herostratisk* bruges i forbindelsen *herostratisk berømmelse* om en berømmelse der er vundet ved en dadelværdig handling og lign. Ordet er dannet efter navnet på grækeren Herostratos (4. årh. f.Kr.), der for at vinde berømmelse satte ild på Artemistemplet i Efesos. Ordet er altså i sin oprindelige betydning forstærkende i negativ retning. Men også vi har bemærket at det nu undertiden bruges forstærkende i positiv retning. Fx har vi i Weekendavisen 26.6.1987 fundet følgende: »... det herostratisk berømte sølvhold i 1960, holdet der genskabte dansk fodbolds selvspekt«. Denne ændrede brug skyldes sikkert mennesker der ikke kender ordets oprindelige betydning, men blot er bekendt med dets forstærkende karakter.

Man må således være forberedt på at blive misforstået når man bruger ordet, medmindre betydningen klart fremgår af sammenhængen.

Sprogudviklingen har i de seneste årtier vist adskillige sådanne betydningsændringer eller betydningsglidninger, således at man risikerer at blive misforstået når man bruger ordet, fx *lemfældig* (Sprognævnets årsberetning for 1982, s. 24-25), *virak* (Nyt fra Sprognævnet, 1988, nr. 1, s. 12-13) og *forfordele* (Nyt fra Sprognævnet, 1988, nr. 4, s. 13-14).

FÅ NYT FRA SPROGNÆVNET KOMPLET

Det nye *Nyt fra Sprognævnet* er indtil nu udkommet med 5 årgange a 4 hæfter med artikler om moderne dansk sprog og svar på spørgsmål om dansk. Med sine mere end 300 sider giver bladet en omfattende og varieret oversigt over aktuelle problemer i dansk.

Nu med register

Hidtil har det været svært at finde frem til netop det sted hvor et bestemt emne er behandlet. Det er det ikke længere. Som tillæg til decembernummeret 1989 er der nu udsendt et alfabetisk ord- og emneregister til bladet.

Fyld hullerne ud - til favørpris

Abonnenter der mangler en eller flere af årgangene 1985, 1986, 1987 eller 1988, har nu muligheden for at få udfyldt hullerne til favørpris. Prisen er *15 kr. for en årgang* (tidligere 40 kr.).

Gratis enkeltnumre til gamle abonnenter

Nogle abonnenter mangler måske et enkelt nummer eller to for at have bladet komplet. Som en særlig service tilbyder vi disse abonnenter enkeltnumre gratis. Send os en adresseret og frankeret A5-kuvert (4,20 kr.). Så sender vi det manglende nummer.

Særtilbud til nye abonnenter

Nye abonnenter der først kommer med fra 1990, har også muligheden for at få *Nyt fra Sprognævnet komplet*. For *en samlet pris af 125 kr.* kan nye abonnenter få de fem tidligere årgange 1985-1989 + 1990-årgangens 4 hæfter efterhånden som de udkommer.

Brug Nyt fra Sprognævnet som gave

Særtilbuddet på 125 kr. for årgangene 1985-1989 + 1990 kan også bruges af abonnenter der vil forære bladet til andre. Man kan naturligvis også bruge 1990-årgangen alene som gave (45 kr.).

Bestillingskupon. Nyt fra Sprognævnet. Sæt Kryds.

Enkelte årgange a 15 kr. 1985 1986 1987 1988

Særtilbud til nye abonnenter: 6 årgange (1985-89 + 1990). Samlet pris: 125 kr.

1990-årgangen som gave, 45 kr.

Sendes til: _____

Bestilt af: _____

Indsend bestillingen med *post* (Dansk Sprognævn, Njalsgade 80, 2300 København S) eller *telefax* (31 54 03 60). Eller ring på *telefon* 31 54 22 11 (spørg efter Sprognævnet).

Adresse og telefoner

Dansk Sprognævn
Njalsgade 80
2300 København S

Postgiro
6 10 17 20

Abonnement mv.
31 54 22 11 (Københavns
Universitets omstillingsbord)

Oplysning
31 54 60 11 (direkte ledning,
mandag-fredag 10-14)

Abonnement for 1990

Betal ikke nu!

Dette nummer af Nyt fra Sprognævnet er det sidste i 1989. Første nummer af næste årgang kommer i marts 1990.

I februar 1990 bliver der udsendt giroindbetalingskort til abonnenterne. Det er mest praktisk for os at få indbetalingerne på vores egne giroindbetalingskort, og vi beder derfor abonnenterne om at vente med at forny deres abonnement til disse girokort er kommet.

Nyt fra Sprognævnet

1989/4 · december

Who's afraid...?	1
Sprogbrug og misbrug – og andre kønsskifter	4
Holdet ligger nr. 1 i turneringen	8
Bakke tilbage	10
Spørgsmål og svar	11

Næste nummer udkommer i marts 1990.

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Det udkommer 4 gange om året og koster 45 kr. (inkl. moms og forsendelse) for en årgang. Man kan tegne abonnement ved at indbetale 45 kr. på Sprognævnets postgirokonto 6 10 17 20.

Artikler med navn står for den enkelte forfatters regning. Usignerede artikler giver udtryk for Sprognævnets mening.

Eftertryk er tilladt når kilden angives.

ISSN: 0550-7332

Tryk: Bianco Luno A/S, København

Nyt fra Sprognævnet

Register 1985–1989

Tillæg til Nyt fra Sprognævnet 1989/4

Registret omfatter de 5 første årgange af det nye Nyt fra Sprognævnet (dog ikke introduktionsnummeret, januar 1985).

Der henvises til årgang, nummer og side, fx 86/3 7 = 1986, nr. 3, side 7.

A

accenttegn: *stå for/stå for* 87/4 14
af el. *av* 88/1 11
afart af menneskeheden 89/3 14
afgøre: afgør el. *afgører* 85/3 15
afsløningsord, nordiske 88/2 10-12
afstand: tage klar(t) afstand fra 89/3 1-3
AIDS 85/4 1-2, 88/3 13-14
aktivt og passivt ordforråd 88/1 1
akvarium 87/1 13
al: al(t) narkotika 87/2 13
-al: Se tværsektoral
almindelig: ved almindelig(t) brug 89/4 7
amerikaner 85/2 10
amerikanisering: Se engelsk indflydelse på de nordiske sprog
anførselstegn: »*Quisling*« 87/4 11-12
anoreksi, anore(k)tiker, anore(k)tisk 85/1 9
anprise, anprisning 88/3 8-9
antistofpositiv 88/3 13

apostrof:

nøj's/nøjs/nøjes 88/2 15
ved taltegn 87/3 7

apposition: Se parentetisk tilføjelse
april 87/3 4

arabertal:

arabertal el. romertal 85/1 11
ordenstal 87/3 7

arbejde, arbejder 87/4 14

at:

at el. *og* 86/3 38

»å« 85/4 14

av el. *af* 88/1 11

B

badus 87/3 2
badut, badutspring 87/3 2
bagerst el. *bagest* 87/4 1-3
baghjul: ligge i baghjul 89/2 9
bagkant: være på bagkant 85/3 7
Baglænsordbogen 89/1 6-8
bagstopper 89/2 7
bagved 88/2 2
bakke tilbage 89/4 10
bandagist 89/1 10
bane: på banen 89/2 7
bankerot 87/1 6
bardus, barduse 87/3 2

bestoening 86/1 2-4
berømt: herostratisk berømt 89/4 14
bestemt form: *Furesø(en)* mv. 87/2 14
bidsk 87/4 12
billede 87/3 9
billet: sælge billetter 85/3 7
billetsælger 85/3 7
billig: billige priser 86/3 37
billionte, billiontedel 87/1 2
bindestreg:
 i betydningen 'fra .. til ..' 86/4 1
 i sammensætninger med tal 87/3 6
biord el. tillægsord 89/3 1-3
biords-t 86/4 2-6
(-)blanding 86/4 11
blive: bli'r 85/3 14
bloddoping 85/3 7
bogtitler: store og små bogstaver 87/1 10
bokseudtryk 89/2 8
bold: give bolden op 89/2 7
boldbane: på boldbanen 89/2 7
bolle-å: Se å el. aa
bombe: logisk bombe 85/3 7
bomuldspeter 86/2 15
brint 88/1 6
(-)brug: til eget/egen brug osv. 89/4 4-7
brænde (at b.) 87/2 2
Burkina Faso 85/1 4
burkiner, burkinsk 85/1 5
bus- el. busse- 87/2 14
bussely 87/2 13-14
bydemåde: nøjes, skændes mv. 88/2 15
både .. men også 89/1 10

C

Carlsberg 89/2 14
chance: ikke en kinamands chance 85/4 8,
 86/2 4-6
cherrytomat 89/1 13
cirkus 89/4 5
civilcourage, -kurage 87/4 15
computercamp 85/3 8
cykel 85/1 10
cykelsportsudtryk 89/2 9

D

Danmark 85/1 8
Danske Lægemedel Standarder:
 stavning af lægemidler mv. 88/2 8-10
danske retskrivningsordbøger 86/3 16-20
Dansk Sprognævn 89/1 (4 blå sider indsat i
 midten af hæftet)
datakriminalitet 85/3 8

datasprog 89/2 9
datid: til markering af forbehold 85/2 12
de el. dem: Se nævnefald el. genstands-fald
definitiv 87/3 12
de her 89/2 15
deiksis 88/2 1-4
dels .. men også 89/1 10
den her 89/2 15
denne her 89/2 15
deponi 85/4 11
der:

 ordklasse 88/1 7-9
 som der 88/1 8-9
dér el. her 88/2 1-4
det(te) her, disse her 89/2 15
dobbelt- el. enkeltkonsonant:
 graffiti 85/1 12
 kodicil(l)er 87/3 3-4
dobbelt- el. enkeltvokal: een, viis 87/1 1
dobbeltformer:
 fagor 88/2 7
 kommaer 89/1 5
du:
 du el. dig, se nævnefald el. genstands-fald
 i betydningen 'man' 86/4 12, 87/1 14
dødshospital 87/4 10

E

EF-borger 85/3 14
efter: efterspørgsel på el. efter 85/1 11
efternavne 85/4 4-7
efterspørgsel på el. efter 85/1 11
egen: til egen/eget brug 89/4 7
egennavn el. fællesnavn 87/1 8
egern 85/2 1-2, 85/3 12-13
ejefald: apostrof mellem taltegn og -s 87/3 7
ekskl., eksklusive el. excl., exclusive 86/1 13
elleve el. elve 87/1 1
ellever el. elver 87/1 1
ellevte el. elvte 87/1 1
én 87/1 1
engelsk indflydelse på de nordiske sprog
 88/4 4-7, 89/4 1-3
enkelt- el. dobbelt-: Se dobbelt- el. enkelt-
 enogtyvende århundrede 86/1 1
-eri i fx tv-kikkeri 89/3 13
-erne i fx 80'erne 87/3 7
ét 87/1 1
ét eller flere ord 86/3 23-26
 antal ord i dansk 88/1 4
 talord 87/3 8
 tikroners/frimærke/tikroners
 frimærke o.l. 87/3 7
et-tegnet (&) 88/4 1-4

excl.: Se ekskl.
Europa(-) el. EF(-) 85/1 10

F

fagsprog 88/2 5-10
falafel 86/3 38
farforældre 85/2 11
fejluddanne, fejluddannelse 85/3 8
filejde, filejs, filejse mv. 87/4 14
finde el. forefinde 85/3 15
finger: krydse fingre 86/3 36
finlandssvensk 86/4 13
fir- el. fire- i fx fir(e)double 87/1 1
fjendebillede 85/3 8
fjernsynskikkeri, -kikning 89/3 13
fodboldudtryk 89/2 7-8
fodnoteration 85/3 8
Folketinget el. folkettinget 85/4 10
Folketingets forretningsorden 86/4 7
for:
for god ordens skyld 86/1 12
stå for/stå for 87/4 14
foran 88/2 2
foranstaltning el. tiltag 85/2 3-4
forbrug 89/4 6
fordanskning af fremmedord 86/3 10
forefinde el. finde 85/3 15
forfordele 88/4 13
forkant: være på forkant 85/3 8
forkortelsepunktum 89/3 12
forkvinde el. formand 89/3 10-11
forligskvinde el. forligsmand 89/3 10-11
formand el. forkvinde 89/3 10-11
fornavne 85/3 9-12
forstumme, forslumning 86/4 12
»forvanskede« fremmedord 87/1 3-6, 87/3 1-2
fra:
fra .. til .. 86/4 1
sige fra 87/1 14
frem: rykke frem 88/2 4
fremme: længere fremme 88/2 3
fremmedord:
»forvanskede« fremmedord i dialekter
87/1 3-6, 87/3 1-2
Se også engelsk indflydelse
fremmedordbøger 85/3 5-6
Furesø el. Furesøen 87/2 14
fyr 86/2 14
fyrrende el. fyrretyvende 87/1 2
fælleskøn el. intetkøn:
narkotika 87/2 13
sprogbrug mv. 89/4 4-7
Selskabet er god(t) for 100.000 kr. 89/4 11
video 85/2 10

fællesnavn el. egennavn 87/1 8
førertrøje: den gule førertrøje 89/2 9
førn 87/2 15

G

galant 87/1 6
gang: ½ gang mere el. 1½ gang så meget
87/3 14
gen- el. igen- 88/1 15
genbrug 89/4 5
gennem- el. igennem- 88/1 15
genstandsfald: Se nævnafald el. genstandsfald
gide 85/4 12
give bolden op 89/2 7
glas 87/2 15
glasnost 87/4 9
glubsk 87/4 12
god:
for god ordens skyld 86/1 12
Selskabet er god(t) for 100.000 kr. 89/4 11
graffiti 85/1 12
grammatisk komma: Se komma
grand- i fx grandfætter 86/4 11
grandtante 85/2 11, 86/4 11
grundledsvikaren der 88/1 7
gruppesammensætninger 87/3 6
grøn- el. grønt-, fx grøn(t)handler,
grøn(t)sager, 88/3 14
Gudenå el. Gudenåen 87/2 14
gul:
den gule førertrøje 89/2 97
det gule kort 89/2 77
guldploμβe 87/2 15, 87/3 9
gæld 85/1 8
gælde: udtale af gjaldt 89/2 15
-gøre: afgør(er) mv. 85/3 15
gå mannequin o.l. 89/4 8-9

H

Habana 87/3 12
hacker, hack(n)ing 85/4 7
halvfætter, -kusine 86/4 11
halvtredsende el. halvtredsindstyvende 87/1 2
han el. ham: Se nævnafald el. genstandsfald
handig, handy 85/4 3-4
hattedame 86/3 36
Havanna, havanna-, havanneser 87/3 13
have: ha' 85/3 14
henførende stedord: Se stedord
her:
her el. dér 88/2 1-4
det her 89/2 15
herostratisk berømt 89/4 14

historiske begivenheder: store og små bogstaver

87/1 9

HIV-antistoftest mv. 88/3 13-14

hjem- el. *hjemme-* 86/4 14

hjemkundskab 86/4 14

Holberg-Ordbogen 85/2 5-8, 89/1 8-9

holde tommelfingre 86/3 36

holdning 87/1 12

homonymi 88/1 2

hooligan 85/2 8-9

hospice 87/4 10-11

hospital for lindrende pleje mv. 87/4 11

hospits 87/4 10

hoved 87/3 9

hovskisnovski 86/2 16

huligan, huliganer 85/2 8-9

hun el. *hende*: Se nævnefald el. genstandsfald

hund- i fx *hundekoldt* 87/4 15

hundred el. *hundrede* 87/1 2

hvem : . . *hvem de ni andre sprog er* 89/3 11

Hven 87/2 14

hybenkradser 87/1 4

hydrogen 88/1 6

Høje-Tåstrup el. *Høje-Taastrup* 87/3 4-5

høre til, fx *Danmark hører til et af de lande*

der . . , 85/3 15

håndgerningsudtryk 89/2 9

håndklæde: *kaste håndklædet i ringen* 89/2 8

I

I el. *jer*: Se nævnefald el. genstandsfald

-ial: Se *tværsektoral*

idrætsgymnasium 85/4 8

-ie el. *-ium* i fx *akvarie/akvarium* 87/1 13

-iel: Se *tværsektoral*

ikke:

ikk' 85/3 14

ikke blot . . *men også* 89/1 10

ikke en kinamands chance 85/4 8, 86/2 4-6

ilder 89/4 12

ilt 88/1 6

imbecil 87/3 4

incitament 89/1 15

indstilling 87/1 12

incl.: Se *inkl.*

indvandrer-kone, -kvinde, -mand 87/3 15

inflight 89/2 8

Ingen af delene er rimelig(t) 85/2 11

initiativ el. *tiltag* 85/2 4

inkl., inklusive el. *incl., inclusive* 86/1 13

intern: til *intern(t) brug* 89/4 7

intetkøn el. *fælleskøn*: Se *fælleskøn* el. *intetkøn*

-ium el. *-ie* i fx *akvarium/akvarie* 87/1 13

J

J: udtale i navne som *J. P. Jacobsen* 89/3 6-8

J. P. Jacobsen 89/3 6-8

jaloux 87/1 5

japanræddike 86/1 8-10

java, javablanding, -kaffe 86/4 11-12

jeg el. *mig*: Se nævnefald el. genstandsfald

joystick 88/2 14

juridisk sprogbrug 86/2 6-9

K

kaste håndklædet i ringen 89/2 8

kausativ: *lække* 87/2 1-2

kemisk fagsprog 88/2 6-10

kendeord: store og små bogstaver 87/1 8

kidnappe, -napning/-napping 87/3 12-13

kiggelytning, kigning mv. 89/3 13

kinaløg 86/1 8

kinamand: *ikke en kinamands chance*

85/4 8, 86/2 4-6

kinaradis, kinaradise 85/4 8, 86/1 7-10

klar:

klar over 89/4 11

tage klar(t) afstand fra 89/3 1-3

klippotek 89/4 11

klynketid 85/4 8

knockout 89/2 8

kodicil 87/3 3-4

kogab 87/3 10

kolbebar 86/1 13

kold tyrker 87/1 14

kollabere 89/3 8

kollaps, kollapse 89/3 8-9

komma: grammatisk komma og pausekomma
86/3 27, 89/1 1-6

kommunenavn: *å/aa* 87/3 4-5

koncept, konceptkunst 88/3 6-7

kongruens:

Ingen af delene er rimelig(t) 85/2 11

Rygning er sundhedsskadelig(t) 88/1 13

konkulega 85/3 13

korrekt dansk 85/4 15

kort:

det gule kort 89/2 7

det røde kort 89/2 8

kortformer, fx *bli'r*, 85/3 14

krom 88/2 7

kroner og øre(r) 85/3 13

kronraget 86/3 38

krydse fingre 86/3 36

krydslivsforsikring 85/4 9

kunne: *kunne* el. *kunde* 88/1 10 og 11

-kvinde el. *-mand* 89/3 10-11

kønsbetegnelser 87/3 15, 89/3 10-11

kønsskifte 89/4 4-7
køre lægevagt o.l. 89/4 8

L

lang: længere fremme 88/2 3
lange ord 88/1 3
lasagne 86/1 14
laser, laserstråle mv. 89/4 11
led: udtale af ledt 87/4 13
lejlighedsdannelser, fx kogab, 87/3 10
leksikaliserede ord, fx lilleskole, 87/3 10
levende telegram 88/1 12
ligge:
 Holdet ligger (som) nr. 1 89/4 8-9
 ligge i baghjul 89/2 9
 ligge lig o.l. 89/4 8-9
lindreplejeafdeling, -hospital 87/4 10
lindringsafdeling, -hospital, -pleje 87/4 11
linjevogter 89/2 7
logisk bombe 85/3 7
love: store og små bogstaver 87/1 10
LP-afdeling, -hospital 87/4 11
-ly i fx bus(se)ly 87/2 14
lyd 89/4 5
lydbrev 85/4 9
lydtapet 85/4 9
lykkes: Hun lykkes ikke med det 87/3 15
Lægeforeningens Medicinfortegnelse:
 stavning af lægemidler mv. 88/2 8-10
Lægemiddelinformationen: stavning af
 lægemidler mv. 88/2 8-10
lække 87/2 1-2
længere fremme 88/2 3
lærling: trolldmandens lærling 85/4 12
låneord: Se engelsk indflydelse

M

Magasin, magasin 89/1 12
majonæse 86/3 28
majonæsekrigen 85/3 1
maks. 88/2 15
maksimal, maksimum: for maksimum/
 maksimalt 800 kr. 88/2 15
male: malet el. malt 86/2 15
Malmø el. Malmö 87/2 14
man el. du 86/4 12, 87/1 14
-mand el. -kvinde 89/3 10-11
mandlig indvandrer 87/3 15
mark 85/1 8
med: uden mål og med 86/4 15
medens el. mens 85/1 9
medicinsk fagsprog 88/2 8-10
meget: ½ gang mere el. 1½ gang så meget
 87/3 14

mellemnavn 85/4 4-7
men: både . . . men også 89/1 10
menneskehed: afart af menneskeheden 89/3 14
mens el. medens 85/1 9
mere: ½ gang mere el. 1½ gang så meget
 87/3 14
mid- el. middel- 89/2 12
midalder 89/2 13
midaldrende el. middelaldrende 89/2 12
middel- el. mid- 89/2 12
midtbane 89/2 7
mikro- i fx mikrobølgeovn 86/4 15
milliardte, milliard(te)del 87/1 2
milliorte, million(te)del 87/1 2
misbrug 89/4 5
mislykkes med noget 87/3 15
-moder i fx surrogatmoder 85/1 5-6
morforældre, mormorbror o.l. 85/2 11
mumik 85/1 9
musikvideo 86/4 9
mål: uden mål og med 86/4 15

N

narkotika 87/2 13
Nato 89/4 11
navneforandring 85/4 4
navngivningspraksis 85/3 9-12
nervøs spisevægring 85/1 9
Nil el. Nilen 87/2 14
-ning: afledninger til udsagnsord på trykstærk
 vokal 89/3 13
nomenklatur, nomenklatura 89/1 9
nordisk sprogfællesskab 88/2 10-12
nordisk sprogrøgt 88/2 10-12
Nordisk Sprogsekretariat 86/1 4-7
nordiske afløsningsord 88/2 10-12
nordmand: nordmand/norsker/norsk kvinde
 85/3 14
norske ordbøger 87/2 8-9
norsker el. nordmand 85/3 14
norsk kvinde el. nordmand 85/3 14
nyfattig, nyfattigdom 86/4 9
næstsøskendebarn 86/4 11
nævnefald el. genstands-fald:
 De/dem der forvaltede . . . Han/ham med
 knækflippen . . . mv. 87/2 9-11
 Jeg mener det samme som han/ham
 87/2 14-15
 Til de/dem der . . . 89/2 1-7
nøglespiller 89/2 7
nøjes: bydemåde nøjes/nøjs/nøj's
 88/2 15
nørd 87/3 11

O

oblat(-) 87/1 5
offentlige institutioner: store og små bogstaver 87/1 9
officielt sprog 86/2 6-9, 86/4 7
og:
og el. *at* 86/3 38
og el. ikke *og* i talord, fx *tre tusind (og) to hundrede* 87/3 8
og el. & 88/4 1-4
»å« 85/4 14
både . . og el. både . . men også 89/1 10
ond: gradbøjn. 88/4 14
onsdag 89/1 15
opmærksom på 89/4 11
opremsningskomma 89/1 2
orangutang 89/4 8
ordantal i dansk 88/1 1-6
Ordbog over det Danske Sprog 85/2 5, 86/2 1
orden: *for god ordens skyld* 86/1 12
ordenstal 85/1 11, 87/3 7-8
ordforråd: aktivt og passivt 88/1 1
oregano 89/1 14
orto- i fx *ortopæd* og *ortotekniker* 89/1 10
over: *tage over* 86/2 12
overhøre 85/4 13
overkorrekthed 89/2 5
oxygen 88/1 6

P

palliativ 87/4 11
par 86/3 37
parapeter, *paraply* 86/2 15
parentetisk tilføjelse: komma 89/1 2
passivt og aktivt ordforråd 88/1 1
patetisk 85/4 13
patientklagenævnen, *-ombudsmand* 86/4 9
pausekomma: Se komma
PC: *PC* el. *PC'er* mv. 86/2 13
perestrojka 87/4 9
perker 86/2 12
permin 87/1 3 og 5
pernitten 87/1 6
personnavne:
fornavne 85/3 9-12
fællesnavne dannet af personnavne, fx *saxofon*, 86/1 14
mellemlavne og efternavne 85/4 4-7
personnavneloven af 1981 86/2 9-12
å/aa 88/1 11
pertentlig 87/1 6
pertinent 87/1 6
Petersen, N. M.: Rask-N. M. Petersensk
retskrivning 87/4 7-8

plantenavne 86/1 7-10
plasticglas 87/2 15
plombe 87/3 9
podebarn 86/1 13
post- i *postborer* mv. 85/2 9
postmoderne, *-modernist* mv. 86/4 10
potentil 87/3 3 og 4
pris: *billige priser* 86/3 37
propel 89/2 6
punktum i ordenstal 87/3 7-8
pyramide 87/1 3
på:

en check, stor 7000 kr./en check på 7000 kr.
89/3 15
efterspørgsel på el. efter 85/1 11
på bagkant, på forkant 85/3 8
på banen, på boldbanen 89/2 7

Q

qua 87/2 3-7
quisling 87/4 11-12

R

radar 89/4 11
radioaktiv, *-aktivitet* 86/4 15
Rask, Rasmus 87/4 4-8
Rask-N. M. Petersensk retskrivning 87/4 7-8
reagensglasbarn 86/1 13
refill 87/3 4
regentnavne: romertal som ordenstal 87/3 8
Regeringen el. *regeringen* 85/4 10
relativ el. *relativt* 86/2 13
retskrivning 86/3 31-32
retskrivningsdebat 85/3 1-4
retskrivningsmødet i Stockholm 1869 87/4 8
Retskrivningsordbogen 1986 86/3 1-36 og 39
edb-version 88/3 13
rettelser i 4. og 5. oplag 88/2 5
svagsynsudgave 88/4 8-11, 89/2 12
retskrivningsordbøger 86/3 16-20
retskrivningsreformen af 1948 85/3 4, 86/3 17, 87/1 10, 88/1 10-11, 88/4 12
Retskrivningsregler og retskrivningsvejledning 86/3 19, 86/3 22-23 og 32-36
Rhin el. *Rhinen* 87/2 14
ring: *kaste håndklædet i ringen* 89/2 8
ringhjørne 89/2 8
ringside: *ved ringside* 89/2 9
roastbeef 86/3 28
rockvideo 86/4 10
roddannelser 89/4 6
romertal:
som ordenstal 87/3 8
romertal el. arabertal 85/1 11

roulet(te): russisk roulet(te) 87/1 14
rugemoder 85/1 5-6
runer 86/3 28
russisk roulet(te) 87/1 14
ryge el. *røge* 87/2 2
rygning er sundhedsskadelig(t) 88/1 13
rykke frem 88/2 4
rød: det røde kort 89/2 8
røge el. *ryge* 87/2 2
rå- i fx *råhygge* 86/3 38

S

samkvems- i fx *samkvemsbarn* 87/2 11
sammenligning: $\frac{1}{2}$ *gang mere* el. $\frac{1}{2}$ *gang så meget* 87/3 14
sammensætninger:
 bindstreg i sammensætninger med tal 87/3 6
 forholdet mellem leddene, fx i *javablanding*, 86/4 11
 kogab 87/3 10
 store og små bogstaver 87/1 9
saxofon 86/1 14
seksten 85/3 3, 87/1 1
sektoral: sektoral/-ial/-iel 89/2 13
sening 89/3 13
servicere, servicering 87/3 9-10
sherrytomat: Se cherrytomat
sidde enke o.l. 89/4 8-9
sidelinje: ved sidelinjen 89/2 7
sige fra 87/1 14
signal 86/1 12
-*sindstyvende* 87/1 2
sive 87/2 2
Skagerrak 85/1 4
skandinavisme 85/3 2
skat 85/1 7-8
skulle: skulle el. *skulde* 88/1 10 og 11
skyld: for god ordens skyld 86/1 12
skønt 88/1 14
slag- 88/2 14
slagfejl el. *slåfejl* 86/2 15
slagvare 88/2 14
sløm: gradbøjn. 88/4 14
(-)*sletning* el. (-)*slettelse* 89/2 14
slåfejl el. *slagfejl* 86/2 15
smerteklinik 87/2 12
små og store bogstaver: Se store og små ..
snitmønster 89/2 9
som:
 Holdet ligger (som) nr. 1 89/4 8-9
 nævnefald el. genstands-fald efter *som* 87/2 14-15
 ordklasse 88/1 7-9
 som der 88/1 8-9

sorgarbejde, -pleje 87/2 12
sovjet, sovjetisk 88/4 15
Sovjetunionen 88/4 15
spanier, spaniol(er) 88/4 13
sparringspartner 89/2 8
sportsdansk 85/3 5
sportsudtryk 89/2 7-9
springe el. *sprænge* 86/1 15
sprogbrug 89/4 4-7
sprogets produktivitet 88/1 5
Sprognævnets svartjeneste 88/3 1-6
sprogpolitik 89/4 1-3
sprænge el. *springe* 86/1 15
spørgsmål til Sprognævnet 88/3 1-6
spørgsmål og helsætning 86/4 7
stednavne 85/1 6-7, 85/4 2-3
 Hven, Furesø(en) mv. 87/2 14
 Skagerrak 85/1 4
 å/aa 88/1 11
stillingsbetegnelser 89/3 10-11
stopper 89/2 7
stor: en check, stor 7000 kr./en check på 7000 kr. 89/3 15
store og små bogstaver 87/1 7-10, 88/3 14
1948-reformen 88/1 10
Høje-Taastrup Kommune/kommune 87/3 5
Rasmus Rask 87/4 5 og 7
regeringen og *Folketinget* 85/4 10
strukturparallelisme 85/2 1-3, 85/3 12-13
styrepind 88/2 14
stå vagt o.l. 89/4 8-9
sundhedsskadelig: Rygning er sundhedsskadelig(t) 88/1 13
Sundhedsstyrelsen: stavning af lægemidler mv. 88/2 8-10
Supplement til Ordbog over det Danske Sprog 86/2 1-4
svenske ordbøger 89/3 4-6
svig(s)sletning el. -*slettelse* 89/2 14
svære ord 85/1 1-3, 85/1 7
sweater 86/2 14
syngende telegram 88/1 12
sælge billetter 85/3 7
sætbold 89/2 9
sætningsknode 87/3 11
så: $\frac{1}{2}$ gang mere el. $\frac{1}{2}$ *gang så meget* 87/3 14
såvel .. men også 89/1 10

T

t i biord: Se biords-
tage:
 tage klar(t) afstand fra 89/3 1-3
 tage over 86/2 13
 tar/tager 88/1 11

tal og talord 87/1 1-2, 87/3 6-8
-tek i fx *mediatek* 89/4 12
teknisk knockout 89/2 8
tekst-tv 88/2 13, 88/3 15, 89/2 11, 89/3 15
telegram: levende telegram, syngende telegram
88/1 12
telematik 85/1 11
tennisudtryk 89/2 9
-ti i talord 87/1 2
tid: i vor tid/i vores tid 89/1 14
til 86/4 1
 til egen/eget, intern(t) brug 89/4 7
 til lykke eller tillykke 86/3 23-26
tilbage: bakke tilbage 89/4 10
tilbagetrukket midtbane 89/2 7
tillægsord el. biord 89/3 1-3
tiltag 85/2 3-4
Tit øjet må tindre . . 85/1 11
toksikologi 88/2 7
tommelfinger: holde tommelfingre 86/3 36
tormentil 87/3 3 og 4
tosomhed 85/2 10
toti(-) el. tyve(-) 87/1 2
totusindtallet 86/1 1
tredive: tredive/tredve/treti 87/1 2
tredivte el. tredvte 87/1 2
tredje 87/1 1
tredve: tredive/tredve/treti 87/1 2
tredvte el. tredvte 87/1 2
tresindstyvende el. tressende 87/1 2
treti: tredive/tredve/treti 87/1 2
triatlon 87/2 12
trods 88/1 14
trojka 87/4 9
troldmandens lærling 85/4 12
trunk, trunkere, trunkering 85/4 9-10
Tuborg, tuborg 89/2 14-15
tunnel 89/1 13
tur 89/1 11
tusind el. tusinde 87/1 2
tv-kikkeri, -kikning, -sening 89/3 13
tværsektoral: tværsektoral/tværsektorel/tværsektorial/tværsektoriel/tværsektor-
89/2 13
tyrk el. tyrker 85/4 13
tyrker: kold tyrker 87/1 15
tyve(-) el. toti(-) 87/1 2
-tyvende 87/1 2
Tåstrup el. Taastrup 87/3 4-5

U
ubetænkeligt 85/4 15
udefrakommende el. udefra kommende 86/3 36
uden mål og med 86/4 15
udenrigs- i fx udenrigshandel 89/4 13

udlands- el. udenlands- i fx ud(en)landsgæld
89/4 12
udmelde, udmelding 89/1 12
udtur el. utur 'manglende held' 89/1 11
ugen- el. uigen- 88/1 15
ugennem- el. uigennem- 88/1 15
Ugeskrift for Læger: stavning af lægemidler mv.
88/2 8-10
ultimativ 87/3 12
utur 89/1 11
varemærker: *Walkman* 88/2 13
ved:
 ved almindelig(t) brug 89/4 7
 ved ringside 89/2 9
 ved sidelinjen 89/2 7
Vi el. os: Se nævnefald el. genstandsfald
video 85/2 10
vildtaks 87/2 12
ville:
 vil el. ville 85/2 11
 ville el. vilde 88/1 10 og 11
virak 88/1 12
vis 'klog' 87/1 1
vodka 87/4 9
vor el. vores 89/1 14
-vorn 88/1 5
vælte 87/2 2

W

Walkman 87/2 12, 88/2 13

Y

yt 88/1 6

Æ

æ el. ä 86/1 15, 88/2 13

Ø

ø el. ö 86/1 15, 87/4 6, 88/2 13
økonomisme, -ist, -istisk 89/4 13
øre: kroner og øre(r) 85/3 13
Øvre Volta 85/1 4

Å

å el. aa:
 1948-reformen 88/1 10 og 11
 i fx *Tåstrup/Taastrup* 87/3 4-5
 Rasmus Rask 87/4 4 og 6
»å« (= *at/og*) 85/4 14
Ålborg el. Aalborg 87/3 4
århundrebetegnelser 86/1 1